

den raka

Fritänkaren

Nr. 126 Våren 2004

tolfte årgångens nummer 5.

Innehåll :

David Rohls nya arkeologi	2
Kort rapport om Tjetjenien	3
Estonia- och andra filmer	4
Shakespearedebatten, del 60: <i>Mera om 'Arden av Feversham'</i>	7
Ahasverus minnen, del 38: <i>Rembrandt</i> (forts.)	8
Kompositören som fick pippi	10
Den absurda krigsresan, del 11 : <i>Bulgariska diagnoser</i>	11
Den besynnerliga bombresan, del 1 : <i>Inledning</i>	12
Bröllopsresan, del 16 : <i>Achilles bordssamtal</i>	14
Länstolsresan, del 5 : <i>Triumf i Auli</i>	15
Lyckliga möten i Ladakh, del 18 : <i>Vägen till Manali</i>	17
Kalender, maj 2004	18
Min första kärlek	20

Fritänkaren är en allmän kulturtidskrift med litteratur, musik och film som ledande ämnen men även med omfattande reserapporter och särskilt intresse för politiska, filosofiska, vetenskapliga och religiösa frågor. Den utkommer för närvarande med 10 nummer i året och ibland något nummer på engelska. Enligt principen "print on demand" har den överlevt i snart tolv år genom sin strama budget, som utesluter bilder och all kostsam lyx för att i stället koncentrera sig på väsentligheter genom enbart tankar och ord. Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation och har inga andra inkomster än sina prenumeranter. Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.
Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)
Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)
Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)
Redaktionsslut för detta nummer : 17.4.2004
Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 141

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress: <http://hem.fyristorg.com/aurelio/>
e-post-adress: lanciai@hem.utfors.se

WSN 1652-0122

David Rohls nya arkeologi

Den gängse trenden under de senaste två hundra åren har varit att bortförklara Bibeln och dess äldsta historia, att förneka all historisk verklighetsförankring i Moseböckerna och att avfärda Genesis (Första Moseboken) och det mesta av Bibeln som rena sagor. Bemödandena i denna riktning har varit omfattande, men hur man än har försökt har man aldrig funnit veritabla bevis för att Moseböckerna och hela Bibeln mest består av förbannad lögn och dikt. Bibelexegetiken, som fann sin språngbräda i att det saknades konkreta bevis för att Bibelns historia hade någon verklighetsförankring, har strandat på det faktum att det i ännu högre grad saknas bevis för att allt vad som står i Bibeln är lögn.

På samma sätt var man under 1800-talet allmänt övertygad om att de homeriska dikterna "Iliaden" och "Odysséen" saknade all verklighetsförankring; men så började en viss Heinrich Schliemann gräva i Turkiet enligt en viss Homeros' utförliga beskrivningar av den plats han talade om - och råkade av en händelse stöta på 10 lager av vad som inte kan ha varit något annat än det historiska Troja (Ilion). Plötsligt blev hela Homeros' värld en bevislig verklighet.

I stället för att försöka bevisa att Genesis (Första Moseboken) bara består av sagor, lögn och dikt valde arkeologen David Rohl det alternativa tillvägagångssättet att noggrant försöka utrannsaka om det fanns någon arkeologisk grund alls för berättelserna i Genesis. Till allmän bestörtning påvisade han häpnadsväckande arkeologiska fakta som entydigt indikerar att de första 11 kapitlen i Genesis inte är något annat än ett koncentrat av hela världens och civilisationens äldsta historia och ursprung, visserligen återgiven i ett slags gåtfullt litterär symbolistisk-allegorisk form, men dock ingenting mindre.

Redan genom sin bok "*A Test of Time*" (1995) väckte han omfattande uppmärksamhet genom sina belägg för att Bibelns urhistoria genomgående höll sig till fakta, och den boken blev en best-seller och en milstolpe för den arkeologi som aldrig helt övergivit Bibeln. Men i "*Legend - the Genesis of Civilization*" går han mycket längre och framlägger med metodisk pedagogik det ena argumentet efter det andra för att Bibelns ursprungshistoria har en bevislig verklighetsbakgrund.

I sin forskning bygger han vidare på tidigare arkeologer, framför allt på viktorianen Flinders Petrie, men hans 18 sidor långa källförteckning omfattar även namn som Thor Heyerdahl och Björn Landström. Över huvud taget går han mycket sakligt till väga och anför bara sådana föregångares namn som verkligen konkret bidragit till forskningen och påvisat resultat värda att bygga vidare på och fortsätta forska längs.

Det förbluffande med David Rohls forskningsresultat är hur han har kunnat sovra och koncentrera sitt enorma material till en handfast vattentät grund av pålitlighet som är övertygande. Ej endast preciserar han Edens lustgård till ett geografiskt område med en precision som utesluter alla alternativ, ej endast lyckas han förklara hur civilisationen därifrån utgick till de äldsta sumeriska arkeologiska fyndplatserna omkring Eridu, Ur och Uruk, ej endast påvisar han bevis för att den så kallade "Syndafloden" faktiskt ägde rum omkring 3100 före Kristus (3113 enligt precisering av en indiansk kalender, - men 150 andra källor från hela världen bekräftar förekomsten av samma "syndafloed",) men dessutom förklarar han med otvetydiga bevis hela den egyptiska (faraoniska) civilisationens upprinnelse. Enligt David Rohl uppkom den första egyptiska dynastin omkring år 2789 före Kristus. Thotmes III skulle därmed ha regerat omkring år 1100 f.Kr, och Ramses II skulle ha varit samtidigt med kung Salomo omkring 950. Enligt traditionen (och Thomas Manns romaner) skulle Farao Ekhnaton ha varit samtidigt med Josef, Jakobs son, medan Ramses II skulle ha varit den faraon som Moses brottades med. David Rohl förespråkar alltså en helt annan kronologi.

Enligt David Rohls arkeologiska bevis låg Edens lustgård strax öster om sjön Urmia i nordvästra Persien strax söder om den nuvarande staden Tabriz, ett land där inte bara Eufrat och Tigris rinner upp men även Araxes (Gihon/Gaihun) och Uizhun/Kezel-Uzun/Pison mot Kaspiska Havet. Därifrån skulle Kains och Sets avkomlingar ha utvandrat söderut och grundat den första sumeriska staden Eridu, som sedan följdes av Ur och Uruk samt Susa med andra för arkeologerna välkända orter. Det är ett etablerat faktum att den äldsta bronsåldern uppstod just i bergstrakterna kring kedjan Zagros omkring nuvarande Kurdistan. Han härleder även myten om Satan och dess uppkomst i samband med den äldsta persiska mytologin från denna epok. Både civilisationsbyggaren Enok och

statsgrundaren Nimrod har sina historiska förankringar i en arkeologisk verklighet. Noaks ark strandade inte på Ararat utan på ett annat berg i Kurdistan som idag heter Judi Dagh närmare Mosul lika långt söder om sjön Van som Ararat (Urartu) ligger norr därom. "Tornet i Babel" var den första zigguraten i Sumerien, som låg i Eridu strax söder om Ur och Uruk. Bevis för "Syndafloden" har påträffats genom utgrävningarna av Ubaid och Uruk, där tydliga lämningar av avlagringar grävts fram av en civilisation efter "Syndafloden", av själva "Syndaflodens" lämningar och av en civilisation före denna. De mest imponerande utgrävningarna har dock gjorts på ön Bahrein, som tydligen varit de äldsta sumerernas och deras konungars begravningsplats.

Givetvis belyses även eposet "Gilgamesh" och dess påtagliga verklighetsbakgrund. Men det mest anmärkningsvärda är David Rohls bevisning för hur sumererna utvandrade från Persiska Viken för att underlägga sig Egypten och där bilda det faraoniska riket under den första dynastin. Han påvisar identiska likheter mellan det äldsta Egyptens och det slutgiltiga Sumeriens arkitektur och föreställningsvärldar och hur sumererna helt enkelt genom sin högre civilisation och teknologi bemäktigade sig Egypten. Här kommer Thor Heyerdahl in i bilden, som med sin "expedition Tigris" bevisade möjligheten av hur sumererna på enkla skepp kunnat segla ut från Persiska Viken och in i Röda Havet för att längs kusterna grundlägga kolonier och nya civilisationer. Aton är identisk med Adam från Edens lustgård, och Ptah-Nun är identisk med sumerernas skapargud Enki, även känd som Nun-Ki.

Detta är bara en hastig skymt av den överväldigande uppenbarelse som David Rohls bok är av hela urtidshistorien och dess upprinnelse. Bibelns första boks första elva kapitel är helt enkelt en summering av hela urtidshistorien, som David Rohl närmare belyser och förklarar med en bländande klarhet och ytterst pedagogisk noggrannhet, som knappast lämnar något utrymme för frågetecken och tvivel utom när det gäller ovidkommande och sekundära detaljer. Samtidigt är hans bok en oförglömlig resa genom både tid och rum, då han själv besöker alla de fyndplatser han redogör för, med svindlande och djupgående kulturupplevelser hela vägen.

(David Rohl har tidigare berörts i nr. 116.)

Kort rapport om Tjetjenien

Många amerikanska soldater som kom hem från Vietnam var fördärvade för livet och hade bara sprit och droger och våld och kriminalitet kvar att kunna ägna sina liv åt. De stämplades som förlorade och uteslöts ur samhället. Ingen ville ha med dem att göra. De var resultatet av en verklighet som ingen ville se.

Samma sak var det med de ryska soldaterna i Afghanistan 1979-89. De kom hem som infekterade vrak som bara kunde fortsätta sjunka för resten av livet och som hänvisades till kloakerna. De var 1,2 miljoner. De två krigerna i Tjetjenien sedan 1994 har redan producerat 2 miljoner sådana levande vrakbomber som går omkring och spökar med sin osalighet och sin farlighet. Och så länge Putin fortsätter hålla på med sitt Tjetjenienkrig fortsätter de att bli fler och farligare. De är helt enkelt i många fall färdigt utbildade monster och oberäkneliga våldsrobotar som ingen kan kontrollera, vilkas enda räddning tycks vara deras egen självdestruktivitet.

Kriget gör människor sådana, i synnerhet Putins urskiljningslösa krig mot civila i Tjetjenien, som får hålla på ostört emedan världen har glömt det eller bara förtränger det. Det tycks bli samma sak med amerikanerna i Irak. Varken amerikanerna eller ryssarna tycks ha lärt sig någonting av Vietnam eller Afghanistan.

Den ungersk-amerikanske miljardären George Soros kom för ett år sedan hem till Amerika efter en längre tid i Ryssland och chockerades då över att Bushmannens Amerika nästan blivit ett samhälle som nomenklaturens Sovjetunion och beslöt att ta upp kampen mot Bush med alla medel. I själva verket blev Soros utkastad från Ryssland av Putin, då Soros blev för obekvämt då han höll på att få reda på för mycket om Putin och dennes maktkonsolidering.

Vad som direkt förde Putin till makten var några terrorbombdåd mot oskyldiga hyreshus i Moskva som tjetjenerna beskylldes för. Därigenom skaffade sig Putin oinskränkta medel till att utvidga kriget i Tjetjenien. Inga tjetjener har någonsin kunnat bindas till

bombdåden i Moskva, och tjetjenerna själva har förnekat all involvering däri. Innan Putin blev president var han chef för KGB. Om KGB hade någon hand i bombattentaten, om de utfördes i syftet att bereda vägen för Putin till makten, så kan inte någon annan än Putin själv ha varit hjärnan bakom det. Självfallet måste han förneka det. Det besvärliga för honom idag är att man varken kunnat bevisa KGB:s oskuld eller tjetjenernas skuld, samtidigt som Putins maktmonopol växer, de ryska massmedia stryps eller övertas av Putin, allt fler ryska journalister tvingas under jorden eller sätts ur spel och den ryska demokratin framstår som en Potemkinkuliss för en ny absolutism, medan Putin alltmer närmar sig Kina, bifaller och sanktionerar dess okkupation och förtryck av Tibet och föreställningen alltmer börjar likna det kalla krigets dagar med järnridå och östblock, om dock ridån lyckligtvis åtminstone avlägsnats från Europa.

Till saken hör att Soros gjort mycket gott för att utveckla Östeuropa och de nya centralasiatiska staterna som Kirgisistan, Tadzjikistan, Uzbekistan och Turkmenistan. Det är bara att önska honom lycka till i hans kanske välbehövliga korståg mot Bush och Putin.

http://www.chechnyanews.com/s/chechnya/links_index.html

Estonia- och andra filmer.

Jutta Rabes Estoniafilm är ingen kioskvältare precis. Den är heller ingen action-film. Den har inte den ringaste anstrykning av Hollywood-effekter. Den är inte det minsta underhållande, publikfriande eller rolig. Den gör inte ens något större nummer av själva Estoniakatastrofen. Man upplever explosionerna och får se hur vattnet börjar forsa in. Det är allt. Katastrofen klipps bort innan den har börjat.

Det är alltså ingen sensationell film. Det är en tysk-engelsk lågbudgetfilm utan åthävor utan konstnärlig färgläggning med tydligen det som sin enda ambition att stå för sanningen så som den upplevts av huvudpersonerna journalisten Jutta Rabe (i filmen utmärkt spelad av Greta Scacchi) och advokaten Henning Witte (lika utmärkt spelad av Jürgen Prochnow) som är ombord och förlorar sin son i haveriet. Filmen koncentrerar sig helt på det självupplevda och utgör ett ofrånkomligt argument i debatten. Det är synd att ett så viktigt argument har blivit så grått i sin juridiska saklighet att det snarare måste avskräcka publik från att ta del av det än att väcka publikens intresse. Det hade behövts en dramaturg i projektet för att göra dialogen mera levande och få ett mänskligare perspektiv. Både filmen och Henning Wittes bok lider av en teknisk detaljdjungel i vilken allt mänskligt måste gå förlorat och inför vilken det mänskliga förståndet måste ge upp. Utan att uppmärksamma filmen för dess förtjänster och dess dokumentärvärde har därför de flesta kritiker tyvärr sågat den, vilket måste betecknas som ensidigt och orättvist. Väl förberedd på den undermåliga produkt som kritikerna varnat för blev filmen därför en positiv överraskning som här åtminstone förtjänar tre stjärnor för sin dokumentära strikthet, uppriktighet och sanningssträvan. Man kan inte fränkänna Jutta Rabe och Henning Witte deras angelägna ärlighet i detta stormiga djungelhav av rutenhet. Allt handlade om pengar och girighet, och i en sådan affär måste allt och alla följa med Estonia ner i djupet, och måste till och med alla de som vågade sätta sig till motvärn och trotsa den extrema motvinden lida skada med sin ärlighet och få sin trovärdighet att framstå som absurd i sammanhanget.

Men vissa fakta går inte att förtränga. Explosionerna hördes tydligt ombord, en dov först och den andra såpass kraftig, att den försatte hela fartyget i panik. Ingen ombord som upplevde dessa explosioner och överlevde kan förklara dem som någonting annat än som explosioner inifrån, vilket också hålen i skrovet utgör bevis på: de sprängdes inifrån utåt. Motivet framstår som uppenbart och har aldrig kunnat bortförklaras av någon haverikommission: efter Östblockets fall sålde vilka före detta höjdare som helst vad som helst till vem som helst från skörden av Warszawapaktens omfattande militära skrotning, och om amerikanerna betalade för att sådant inte skulle komma i orätta händer, så sålde sig vilken rysk nyckelfigur som helst gärna till Amerika med alla sina hemligheter. Sådana hemligheter fanns ombord på Estonia med en nyckelfigur, som ryssarna inte ville låta komma undan med hemligheter som de ville behålla för sig själva. Alltså måste saken åtgärdas. En sprängexpert skickades ombord med personal, som såg till att nyckelfiguren och hans hemligheter samt smuggellasten aldrig nådde Amerika eller ens Stockholm.

Amerika hade intresse av att tysta ner saken efter den totala katastrofens genant extrema proportioner, och både regeringen Bildt och Carlsson samarbetade. Bildt hade turen att få avgå innan han behövde ställas till ansvar för problemutvecklingen, medan regeringen Carlsson fick bära hundhuvudet för att Estonia med dess hemligheter lämnades kvar på 60 meters djup fastän regeringen tidigare lovat de anhöriga en bärgning.

Tragedin är oöverskådlig då den inte bara är dubbel utan minst sagt polyfon. Den handlar inte bara om de 852 som omkom ombord. Tragedin är också kapten Kallas, som gjorde motstånd och försökte göra sin plikt i en omöjlig situation. Då han inte hade en aning om vad det handlade om agerade han i god tro och gjorde sitt bästa för att stoppa oegentligheterna ombord, vilket tolkades som dumt sabotage och bestraffades, så att han blev det främsta offret i mörkläggningen: han påträffas av advokaten och journalisten lobotomerad i ett amerikanskt sinnessjukhus i Tyskland, oigenkännlig utom rent fysiskt. Men den största tragedin är kanske just den allt förlamande mörkläggningen och dess konsekvenser.

Den omöjliga situationen kommer kanske bäst fram i antagonismen mellan advokaten och journalisten. Advokaten vill inte veta av henne då han ser henne som en sensationsjournalist och asgam, som bara vill tjäna pengar på offrens olycka. Först när hon fått sparken för sin sanningssträvan börjar han tolerera henne, och de står då ensamma mot en kompakt omvärld av mördande likgiltighet och fördomar. Journalisten är redan fördömd av fördomarna för att hon alls velat snoka i skiten, hon är stämplad som asgam i hela allmänhetens ögon, då massmedia i sitt samarbetande med mörkläggningsmyndigheterna valt att framställa henne som sådan, och därmed betraktas allt vad hon säger och gör med fördomens fördömande negativism. Lika ensam är han som de anhörigas juridiska talesman, som inte har någon talan mot myndigheternas beslut, som dirigerats från ovan av det allsmåttiga Pentagon. De har en massiv betongmur av obönhörlig nedtystning att maktlösa skrika mot, med den påföljd att de bara fortsätter skrika i det oändliga. Ty ingenting kan tysta det mänskliga lidandet, i synnerhet inte när någon gör den vanvettiga ansträngningen att försöka. Myndigheternas och haverikommissionernas valhanta försök till bortförklaring har bara omvandlat de anhörigas lidandes skrik till en aktuell sak för evigheten.

Och advokaten och journalisten ger inte upp hur mycket de än ruineras och bankrutteras i sitt outtröttliga och helt rimliga krav på bara korten på bordet genom en saklig utredning. De ansvariga för haverikommissionerna envisas med att hävda att de gjort denna sakliga utredning många gånger om, medan de hela tiden slås på fingrarna med att de utelämnat vissa fakta. Och så fortsätter denna obilagda tvist i det oändliga, som en tröstlös isländsk medeltida släktfejds saga, där aldrig någon kan få den rättelse hon behöver och som rättvisan kräver.

Det tog femtio år innan den svenska regeringen äntligen tog ansvar för sin flathet och feghet inför utländska översittarmakters godtycke efter att fallet Raoul Wallenberg blivit nertystat.

(*Estonia* har tidigare berörts i nr. 91-92 och 111.)

Nyligen visades på TV ett reportage från Nordkorea om den hänsynslöse diktatorn Kim Jong Ils härjningar där med utsättandet av politiska fångar för kemiska experiment och så vidare, vilket världen struntar i, fastän det är en självklarhet att den nordkoreanska regimen hör till världens mest omänskliga idag. Omvärlden är mera intresserad av stabilitet. Därför anstränger sig Sydkorea för att vidmakthålla den nordkoreanska regimen, och Amerikas enda intresse i Nordkorea är att diktaturen inte gör bruk av sina kärnvapen. Att folket svälter och missbrukas och hålls i okunnighet och utsätts för kemiska experiment är helt ointressant, och regimen får gärna fortsätta härja och förstöra landet så länge den bara inte startar krig. Flyktingar därifrån som predikar korståg och åtgärdande av denna oacceptabla ondska upplevs som tjugiga bråkmakare och träkmånsar.

Samma likgiltighet besjalar världspolitiken beträffande situationen i Tibet, där kineserna gärna får utrota tibetanerna så länge de bara lämnar resten av världen i fred. Därför får även det eviga kriget i Tjetjenien fortsätta i all evighet om det vill, om bara ryssarna inskränker sig till att bara slåss där och bara utrota *den* civilbefolkningen. Samma tystnad och likgiltighet lägrade sig omkring sänkningen av *Estonia*, då det tydligt var en engångsföreteelse och då ju

fartyget en gång för alla redan var sänkt. Låt hemligheterna vila i frid. Det sänks ju ändå inga fler passagerarfärjor, verkar det som.

På samma sätt struntade världen i utvecklingen i Tyskland under 30-talet, och tyskarna fick gärna utrota hur många judar de ville, bara de lämnade resten av världen i fred. Tyvärr visade det sig dock i längden, att de mördarna inte kunde lämna resten av världen i fred. Som lön för att världen slog dövörat till inför varningar från Churchill och Einstein och andra fick världen det andra världskriget på halsen. Stabilitet till vilket pris?

Man kan inte blunda för detta problem. Man kan inte sopa skräp under mattan utan att det växer. Och alla jurister, vilkas jobb det är att handlägga rättvisa, vet, att ärenden som inte genast åtgärdas bara tornar upp sig. Inga problem löses med att de uppskjutes på obestämd tid.

Det var väl Platon som först förespråkade den idén, att man borde se och uppleva världsalltet som en enda organisk enhet, som vi alla är delaktiga i, ansvariga för och beroende av. Dess naturliga och friska tillstånd är frihet och fred. Alla strävanden i motsatt riktning är som infektioner med sjukdomar som följd, och liksom en förkylning, som inte genast åtgärdas utan missköts, då resulterar i en sjukdom, som i värsta fall kan bli livshotande (som andra världskriget), är det i högsta grad osunt och farligt att inte reagera emot varje tecken på politisk infektion. Att inte ropa "Vargen kommer!" när vargen kommer är att låta den komma, och slår man då dövörat till så kommer vargen. Så enkelt är det, och allt detta är självklart.

En mycket lärorik advokatfilm var Sidney Pollacks "Utan ont uppsåt" från 1981 med Paul Newman som företagaren som utsätts för myndighetsförtryck genom FBI bara för att hans far hörde till maffian och han själv därför blir misstänkt i brist på andra misstänkta i ett för FBI mycket besvärande ouppklarat mordfall utan ledtrådar. FBI lurar en journalist att kompromettera Paul Newman i massmedia, men vad ingen räknar med är att Paul Newman känner sina pappenheimare och deras metoder och kan använda deras egna metoder emot dem. Det blir han som lurar hela FBI in i en skandalfälla, som slutar med avsked på högsta instans och plombering av hela fallet. Det är en utsökt satir över det amerikanska samhället och samtidigt en välbehövlig debattfilm om nödvändigheten av att rättvisan sköts korrekt av dess handläggare och inte trampas i klaveret.

En annan lysande amerikansk satir var "*The Frighteners*" (1996) av ingen mindre än Peter Jackson, som gjorde hela "*Sagan om ringen*". Det är en spökfilm med glimten i ögat, och fastän den spårar ur hela tiden och bara går från överdrift till värre överdrifter är den oerhört raffinerad. Den värsta klåparen är naturligtvis en FBI-agent med ESP som specialitet, ett extremt nervvrak som kategoriskt förnekar alla spökfänomen ända tills han blir ett spöke själv och lär sig tiga. Huvudpersonen är en spökjägarcharlatan spelad av Michael J. Fox med den äran, som visserligen avsiktligt bedrar folk med sina tricks för att överleva men som dock vet vad det handlar om och kan sina spöken. Han har själv blivit medveten om denna extra dimension av livet efter en svår chock i en bilolycka i vilken han förlorade sin hustru. Filmen är svindlande i sitt hela tiden accelererade tempo med halsbrytande tekniska fyrverkerieffekter oavbrutet för att nå sin kulmen i det gamla nedlagda sjukhus där en gång en massmördare kallblodigt avrättade ett större antal läkare och sköterskor på en gång med hjälp av sin syster, som alltjämt lever och är verksam och fortsätter sin hantering vägled av sin för många år sedan avrättade bror.... Filmen är ett måste för alla som förstår att uppskatta svart humor, som i den här filmen definitivt går över alla gränser.

En betydligt mindre lekfull thriller var "*Jennifer Eight*" (1992) med Uma Thurman som vacker blind cellospelande flicka och utsedd till en seriemördares åttonde offer, som bara mördar vackra blinda flickor. Polisen som får i uppdrag att handlägga detta ärende är ett neurotiskt skilsmäsofall som förflyttats från Los Angeles så långt bort från denna metropol som möjligt för att han ska lugna ner sig, vilket han får all anledning att inte göra, i synnerhet när hans kollega (Lance Henriksen) blir mördad och han själv får skulden för det och förhörs av ingen mindre än John Malkovich som sin högste chef. Det är en mörk raffinerad thriller med en intrig som hela tiden tättnar men slutligen får sin fullkomligt tillfredsställande förklaring. Regissören Bruce Robinson är inte känd för många filmer för övrigt, denna torde vara hans bästa och är lika underskattad som Andy Garcias makalösa rollprestation som den förtvivlade neurotiske polisen, som bara trasslar till det hela tiden för

sig själv med att oupphörligt tappa kontrollen men som ändå får rätt till slut - efter många om och men.

Betydligt mera saktmodig var då Lasse Hallströms "*Ciderhusreglerna*" med Michael Caine i huvudrollen som överläkare för ett barnhem som också utför aborter i Maine. Ett av barnen som växer upp och aldrig adopteras bort lärs upp av Caine till att bli hans efterträdare, men i stället väljer han att hoppa av för att tillsammans med en flicka lära sig något om livet och hamnar på en äppelfarm där det plockas äpplen och bryggs cider. De andra arbetarna där är alla färgade. På väggen där de bor hänger ett plakat med regler, där varenda regel konsekvent överträds dagligen. Det är detta som är "ciderhusreglerna", och deras totala dagliga överträdelse är helt enkelt en livsnödvändighet för arbetarna, då reglerna upprättats av sådana som inte vetat något om förhållandena på arbetsplatsen. Flickans fästman återkommer från kriget som rullstolsinvalid för livet, och hon beslutar sig för att leva bara för honom. Den unge föräldralöse återvänder till abortsjukhus-barnhemmet mycket klokare än han var innan, ty han har lärt sig vitsen med "ciderhusreglernas" efterlevnad.

Det är en mycket varm och medmänsklig film alltigenom och Lasse Hallströms kanske bästa hittills, medproducerad av hans hustru Lena Olin. Michael Caine gör en av sina bästa roller, och filmen gör ett oförglömligt intryck, varför man varmt vill rekommendera den till alla.

Vi får inte uraktlåta att nämna den underbara riddarkomedin "*A Knight's Tale*" fritt efter Chaucer, där Chaucer själv är en av huvudrollerna och spelas fullkomligt lysande av Paul Bettany. Heath Ledger och Rufus Sewell spelar de båda riddaropponenterna, som tornerar mot varandra genom hela filmen utan att någonsin tröttna. Intrigen är betydligt tunnare än Chaucers och egentligen bara fånig, men Brian Helgелands lysande regi lyfter upp hela filmen till en helt unik nivå genom mycket raffinerad dialog och bildkomposition, som gör filmen till en fest hela vägen genom allt ständigt upprepat rustningskrammel ända tills den sista rustningen har skramlat färdigt. Roligare kan man knappast ha på bio. Till filmens charm bidrar den mycket originella musiken.

Shakespearedebatten, del 60: Mera om 'Arden av Feversham'.

Denna fantastiska pjäs intar en särställning i tidig engelsk dramatik genom sin helt konsekventa och extremt levande realism. Nästan de enda andra pjäser som kommer i närheten av dess mustiga påtagliga verklighetsnärlighet är "En tragedi från Yorkshire" och "Muntra fruarna i Windsor". Den ögonbrynshöjande beskrivningen av exakta lokaliteter, som Rainhams äng, värdshuset "Vita Märren" i London och "Gyllne Liljan" i Feversham, mordets nyckelplatser lerängen och klosterträdgården i Feversham och karakteriseringen av färjstället i akt IV scen 2 jämte de träffande karaktärsbeskrivningarna av bipersoner som Dick Greene och John Reede, båda offer för Arden, skraddaren och hans syster, drängen Michaels enkelhet samt till och med den lilla korta episoden med lord Cheiny förlämnar dramat en verklighetsprägel som tyder på att författaren nästan måste ha upplevt allting själv eller åtminstone fått mycket levande beskrivningar av saken. Brottet var uppseendeväckande på sin tid i Canterbury, det var den tidens dominerande skandal i Kent, och pjäsen förråder en helt övertygande återgivning av hela skeendet nästintill trovärdig exakthet. Märkligast av allt är dock karakteriseringen av de egentliga huvudpersonerna, Alice Arden och mördaren Svarte Will. Alices personlighet är återgiven med en nästan lyrisk empati, hon står för pjäsens högsta litterära förtjänster och dess mest psykologiskt genomarbetade porträtt. Man känner med henne hela vägen och förstår henne hur kraftiga hennes svängningar än är mellan skamlös brottslighet, ödmjuk ömhet, känslig tveksamhet och äkta kvinnlig sentimentalitet och nyckfullhet. Hennes manövrer är så äkta kvinnliga, att det är svårt att tänka sig hennes roll spelad av en manlig skådespelare.

Svarte Will är motsatsen: en renodlad skurk av sådana dimensioner, att han sätter sin ära i sin skurkaktighet. Men det värsta är att han är intelligent och underfundig, han är nästan alltid rolig, och man förstår hans originella personlighet mot den bakgrund att han fostrats till yrkesmördare av handgripligt deltagande i kriget. Den ära han funnit i kriget vidmakthåller han efter kriget som yrkesmördare, som om det inte var någon skillnad mellan att döda folk i krig och i fred. Tillsammans är de ett oemotståndligt par.

Vem är då författaren till denna unikt socialrealistiska pjäs om skeenden i Canterbury 1550? Min uppfattning är att det bara kan vara Christopher Marlowe, född och uppväxt i Canterbury, där saken ständigt måste ha diskuterats av hans föräldrar och deras generation under hans uppväxt, som ju upplevde skandalen i sina bästa år, och där Alice Arden själv blev bränd. Richard Greene hängdes i Ospringe som var Marlowes fars hemort bara 15 km från Canterbury och som idag är en förort till Feversham, där drängen Michael och Bradshaw avrättades offentligt. Pjäsen bär nästan övertydliga spår av att ha varit näst intill självupplevd, och det närmaste man då kan komma är barndomsintryck av autentiska återberättelser. Allt detta skulle passa in på Marlowe men inte på någon annan samtida brittisk dramatiker.

Pjäsen föranleder även andra spekulationer. Dess huvudperson 'Arden' bär samma familjenamn som William Shakespeares moder. Dock är det så gott som uteslutet att Shakespeare kan ha skrivit pjäsen, då han inte hade några kopplingar som helst till Kent. Däremot har ju den teorin framförts att Marlowe kan ha tvingats under jorden genom vissa regeringsmyndigheters förföljelser av fritänkare och kunnat fortsätta vara verksam som spökskrivare under William Shakespeares täckmantel. Marlowes personlighet, så som vi har lärt känna den genom andra pjäser i hans namn, stämmer nästan kusligt överens med 'Svarte Will's personlighet. Det ligger alltför nära till hands att anta att Marlowe kan ha gestaltat denna personlighet på scenen. Denna personlighet är så suggestiv att den måste ha gjort ett djupt intryck på publiken, och Marlowe själv, som dess gestaltare i skrift och kanske även på scen, måste i någon grad ha identifierat sig med honom. Då han efter krisen i maj 1593 inte längre kunde framträda under sitt eget namn och kan ha fortsatt skriva pjäser under Shakespeares kan han även ha identifierat sig med namnet 'Will' i exempelvis sonetterna. Det skulle förklara sonetterna 134-136 och deras anspelningar och ordlekar med namnet 'Will'.

Att pjäsen är Shakespearesk är oförnekligt. Den innerliga lyriken, det fantastiska språket, den mustiga humorn, de träffande karakteriseringarna - allt tyder på en tidig Shakespeare, som troligen var Marlowe.

Ahasverus minnen, del 38 : Rembrandt (forts.)

Men jag var inte färdig med Rembrandt ännu. Jag kunde inte tåla karlen för hans enfaldighet, hans otroliga naivitet, hans simpla manér och grovhet, hans svaghet för kvinnan och spriten och hans envisa bildningslöshet, men ändå måste jag alltid på nytt söka upp honom, ty jag kunde aldrig glömma honom.

Jag vet inte vad det var med honom, men någonting var det som absolut inbjöd mig till att tortera honom. Det var som om han med hela sitt väsen bad om det. Jag har aldrig grälat så mycket som jag gjorde med honom ens med judar, och det var kanske det som gjorde att han stack ifrån så totalt från alla andra och från hela konsthistorien: han målade, levde och tänkte som en jude utan att vara jude. Han var judisk endast i anden, och det var värre än att bara vara jude.

Nästa gång jag såg honom var han bankrutt. Han hade förklarats i konkurs och de höll på med att plundra hans hus. De tog hans tavlor ifrån honom, alla hans etsningar och till och med hans tryckpress, som var det enda medel som han kunde livnära sig på. Och han bara satt där utan en min i sitt pussiga fula geneversansikte och tittade på, som om han var fullkomligt tom i hjärnan. De tog ifrån honom hans liv och han sade inte ett ord för att försvara det och behålla det. Han lät dem utan att blinka kläda honom naken inför hela Amsterdam, som på den tiden var världens centrum.

Det sägs att en konstnär ska lida för att bli en god konstnär. Det är sant så till vida att ingen blir stor utan tragik. Men ingen lögn är större än den lögnen som yttras om alla stora konstnärer: "Se så vackra tavlor Rembrandt målade på sin ålderdom! Det kunde han göra bara för att han fick lida." "Se på van Goghs konst! Utan Borinage och sitt vansinne hade han aldrig kunnat lära sig måla så." "Se på Michelangelos fresker i Sixtinska kapellet! De hade aldrig blivit så bra om inte påven misshandlat honom så som han gjorde." Så talar den ignoranta populasen. Vi vet inte hur Rembrandt hade målat om han undvikit att slita ut sina ögon och om han aldrig körts ut från Jodenbreestraat. Vi vet inte hur van Gogh hade målat

om han sluppit få solsting och om han hade fått råd att äta varje dag. Vi vet inte vilka skulpturer Michelangelo hade utfört om han aldrig rest till Rom för att där utnyttjas ihjäl av fåfänga smaklösa påvar. Vi tar för givet att de stora konstnärernas bästa konst var resultatet av deras lidanden bara för att därigenom skuffa deras lidande under mattan, bortförklara det, förstå det och se någon mening med det; men i själva verket är allt lidande meningslöst, och ingen förmåga kan skapa när han lider. Tvärtom. Skapelseprocessen är alltid den yttersta glädjen, och utan den glädjen har ingenting varaktigt blivit skapat. Michelangelo, Rembrandt och van Gogh kunde endast måla och skapa med glädje, och allt lidande som de fick bära var enbart hinder i deras skapande och Satans frestelser och sabotage mot deras liv och ingenting annat. Vad hade det inte blivit av dem och andra liknande offer för världens fåfänga om de hade lämnats i fred med sin ensidigt uppbyggliga verksamhet, vilket var det enda de bad om så länge de levde och vilket de aldrig fick! Michelangelo var knäckt efter taket i Sixtinska kapellet, Rembrandt knäcktes när han berövades sitt hem och sitt levebröd, och van Gogh knäcktes på sinnessjukhuset i Saint Rémy. Varför lät man dem inte måla, skapa och göra vad de ville i stället! De ville ju bara ge, men världen körde ut dem från sin gemenskap och behandlade dem inte som människor.

Leonardo var en av de få konstnärer som slapp pådyvlas onödigt lidande *en masse*, och se på hans tavlor. De är ännu idag de vackraste, mest harmoniska, ljusaste, tjugigaste och mest oöverträffade konstverk som världshistorien känner. Varför fick inte även Michelangelo, Rembrandt och van Gogh bli så klar och seren som Leonardo var i sin Mona Lisa?

Rembrandt förtjänade visserligen inte bättre än att bli utkörd med sin totala ansvarslöshet för sin familj och sin ekonomi. Han var en idealisk äkta man och en idealisk far för Titus och Cornelia, men han kunde inte försörja dem. Han kunde inte ens försörja sig själv. Han kunde bara måla, och det gjorde han på sådant sätt att ingen skulle köpa hans tavlor. Han ville inte sälja dem. Han blev mer och mer en bekväm latmask med åren som bara ville sitta hemma och måla. Den livsfarliga germanska bekvämligheten, som yttrar sig genom universell likgiltighet, slapphet och smaklöshet hos alla världens ledande nationer idag, gjorde sin entré i mänsklighetens kultur genom Rembrandt. Han brydde sig aldrig om att läsa en bok, han struntade i vad som hände i världen, han lyssnade aldrig på andra, och ödet måste skaka om honom ordentligt för att få honom rubbad ur sin tröghet, som han strax återintog så fort ödet rasat färdigt. Han tänkte bara på att få förverkliga sig själv genom att sitta hemma på en stol och måla med ständigt samma mörkbruna dystra med åren allt tjockare färglager, som tilltog med åren i samma takt som hans egen själ förmörkades av det eviga grubberiet och självbetraktandet, som var lika menligt för hans materiella liv som Marcus Aurelius' filosoferande var för det romerska imperiet. Massorna respekterar aldrig en filosof utan struntar i honom eller hugger ner honom som Arkimedes. Marcus Aurelius flydde från imperiet till filosofin, och det blev inledningen till det imperiets undergång. Rembrandt flydde från konsten till sina egna personliga manér, och det blev slutet för hela renässansepokan. Renässansen levde ännu genom Rubens och barocken men sloknade med det ljus som Rembrandt på sina dukar ständigt omvärvde och hotade med ett allt dystrare, kompaktare och mer beklämmande andligt mörker, som med kalvinismen, protestantismen och den moderna vetenskapen slutligen kom att besegra allt ljus, all fantasi och alla möjligheter för mänskligheten.

Mänskligheten levde och andades under renässansen, som den hade levat och andats under antikens och Athens glansdagar. Men varje vetenskaplig upptäckt och tes, varje ny materialistisk dogm som har formulerats efter Spinoza genom Newton, Darwin, Marx, Leibnitz, Einstein, Freud och alltför många andra, har, i samma mån som det har befrämjat befolkningsexplosionen och massamhället, slagit nya spikar i mänsklighetens likkista, därigenom att det har gjort det svårare för den mänskliga individen att tänka själv, därigenom att mänskligheten har fått ett öde som ingen individ kan bli fri från.

I ett fritt samhälle, som i antikens Athen och renässansens Europa, skapar varje individ sitt eget öde.

Rembrandt var kanske den siste som skapade sitt eget öde, ty han gjorde det faktiskt. Men senare tiders stora andar, som Bach och Goethe, Tolstoj och Sibelius, lät sig vara produkter av de sociala system de levde i och lydde blint vetenskapens och logikens regler utan att svika den sociala perfektionen ett uns. Tolstoj försökte göra uppror mot detta men misslyckades. Somliga andra försökte även och lyckades något bättre, som Beethoven,

Händel, Schubert, Dickens, Dostojevskij och de andra stora romantikerna. Och nu vet jag vad det var med Rembrandt som jag aldrig förstod. Han var romantiker. Han var den förste renodlade romantikern, som såg allt genom ett rosenrött med åren allt brunrödare skimmer, och det var detta kärlekens skimmer i tillvaron som han målade bättre än någon annan. Han levde blott för detta skimmer och gjorde vad som helst bara för att få behålla det för ögonen. Kalla det för en fix idé om ni vill, men jag förstår nu att det måste ha varit en ljuvlig fix idé som det var värt att offra hela sitt liv för.

Rembrandt var en klok man, klokare än någon av sina samtida. Och den enda av hans landsmän som i någon mån förvaltade denna vishet i arv efter Rembrandt var min vän Baruch Spinoza, han som etablerade pantheismen.

När Rembrandt satt ensam kvar i Rosengracht och målade sitt sista självporträtt, när Hendrickje var död, när Titus var död, när han hade förbrukat hela sin familj och hans svärdotter övergivit honom och endast lilla Cornelia ännu fanns kvar, då kunde jag inte längre förarga mig på honom, ty då hade han förlorat och försakat allt som man kunde förarga sig på honom för, allt utom sig själv; och när man såg detta enda som då var kvar av hans liv, så kunde man ej längre gräla utan endast gråta.

Kompositören som fick pippi.

Olivier Messiaen (1908-92) var ett gudabenådat underbarn, vars musikaliska bana var självklar från början och gick spikrakt upp från framgång till framgång, från utmärkelse till utmärkelse och från den ena högre positionen inom fransk musik till den andra. Det kunde inte bli bättre. Det kunde bara bli sämre. Och det blev det.

Han företer klara likheter med den lika självklara musikkometkarriären Arnold Schönberg, vars musikaliska geni framstod som självklart från början och som åstadkom det ena underbara mästerverket efter det andra, tills han fullständigt ballade ur i och med uppfinnandet av tolvtonsmusiken som "alternativ" till riktig musik. Vad hände?

Det kan man verkligen fråga sig. Båda frångick sin absoluta och självklara toppställning i musiken för att demonstrativt ägna sig åt vad som bara kan kallas för antimusik. Både Schönbergs tolvtonsmusik och Messiaens fåglalåt låter rent ut sagt för djävligt, och ingen musikalisk person kan kalla det för ren musik. "Du har inte förstått deras musik," genmäler då expertisen. Det är ingenting att förstå. Det låter för djävligt, och därmed basta. Liksom det finns skräpmat, som är bättre bortkastad än äten, finns det skräpmusik, som är bättre ohörd. Beträffande Messiaens ansträngningar att överföra fåglars musik till skriven musik så låter fåglarnas musik ofrånkomligen bättre än Messiaens imitationer, som inte kan låta som annat än mekaniskt oljud. Han gick så långt i sin mani att transkribera fågelsång till musik att han av somliga beskrevs som en större ornitolog än musiker, och det ligger något i det.

"Men man måste ju vara tolerant," genmäler då de lättduperade, "och vara öppen för allt och inte begränsa sin tolerans. Och fågelsång var inte det enda Messiaen sysslade med. Han bidrog också väsentligt till uppmärksammandet av indisk musik." Det är i och för sig riktigt, men också i sin indiska musik är Messiaen bara en imitator, medan de indiska mästarna själva, som hade sin orientaliska musik i blodet, bättre kunde hantera den. Det är just det som är det svårsmälta i fallen Messiaen och Schönberg och andra liknande, att de förnekade sin egen höga musikkultur för att i stället ägna sig åt artificiellt diletteriskt nonsens och hävda att kejsarens nya kläder hade samma existensberättigande som Bach, Beethoven och Brahms.

Fritänkaren kan inte hävda annat än att Schönbergs (och all annan) tolvtonsmusik jämte Messiaens fågelmusik är rena bluffen. Att Schönberg och Messiaen framhärjade i sin bluffmusik (i tydlig saknad av förmåga att kunna åstadkomma någonting bättre) och var så konsekventa i framhållandet av dess seriösa värde att de lyckades få sådan "musik" etablerad är bara att beklaga och hedrar varken dem själva eller deras marknadsförare eller deras efterföljare, vars hela verksamhet bara kan beskrivas som en lika stor vanheder för musiken som hela hårdrock- och *hard metal*-musiken jämte avläggaren *tecno*. Sådant är inte musik utan bara oväsen, oljud och missljud, som till och med fåglar och växter bara kan reagera negativt på, som dock lystrar och reagerar bättre till riktig musik (typ Mozart och Vivaldi) än vad många människor gör.

Den absurda krigsresan, del 11 : Bulgariska diagnoser.

Världen var i kris, och så var även Bulgarien. Premiärministern kung Simeon hade gjort bort sig och kunde inte längre möta bulgariska journalister och förberedde sig för att eventuellt gå i exil igen medan kommunisterna hotade att komma tillbaka. Bulgarien hade som enda östland helhjärtat ställt upp för Amerika i Irakkrisen men saknat mandat därför bland folket, där stämningen var lika antiamerikansk som i Grekland, och demonstrationer för fred och mot Amerika hörde till ordningen för dagen. Det mest betänkliga med splittringen inom EU inför Irakkrisen var att det satte ett antal av de tio staterna i EU-kön på det hala och hotade deras vilja till medlemskap. I fazonen var då framför allt Bulgarien och Rumänien, där stämningarna nu började bli pro-ryska igen för första gången på över tolv år. Båda länderna var ju ortodoxa och hörde kulturellt mycket mera hemma i lag med Ryssland än med den anglosaxiska världen.

Även min käre grekiske medresenär från Thessaloniki hade varit helt emot den anglosaxiska hårdföra politiken. "Det förekom aldrig våld under den kommunistiska tiden. Allt var lugnt och trygghet rådde. Det enda Amerika verkar tillföra världen är våld och upplösning." Tyvärr hade han i stora drag rätt.

Mina fyra bohemer från Athen med långt hår och mörka glasögon hade haft en helt annan syn på saken: "Vad angår oss kriget? Låt dårarna rasa och göra slut på varandra och på sig själva så mycket de vill, bara vi får leva och festa i fred, vi som föredrar sådant framför våld och rutton politik." Och det var nästan den sundaste åsikt jag hittills hade hört på hela resan.

De hade faktiskt varit fem, men den femte hade suttit i kupén bredvid. Han var den mest långhåriga av dem alla, det gick ner till stjärten på honom och han var dessutom skäggig, men han var den ordentligaste av dem.

En rumänsk ortodox präst hade också förekommit på tåget med flätat hår och lång svart kaftan. Han hade varit vilsnast av alla och inte alls verkat höra hemma i denna värld av våld och politisk förvirring och upplösning. Men så mycket vackrare han var än alla dessa moderna hemska människor, alla sterilt kostymerade eller fult och banalt klädda i jumprar och jeans eller som damerna påsmetade med smink som fnask med färgade eller konstgjort friserade hår och klädda i gräsliga byxor med krampaktiga föryngringsförsök till det yttre som bara slog fel och framhävde deras patetiska utseendekomplex - då var denne ödmjuka, sympatiska ortodoxe präst den enda naturliga av dem alla. Och hans värld var minsann inte krigets och den ruttna politikens och våldets värld utan bara motsatsen - idealism, fromhet och ödmjukhet.

Men något av samma jungfrulighet och oberördhet utstrålade även Bulgarien fortfarande. Visserligen hade kommunismen satt sina fasansfulla outplånliga spår genom tvångsindustrialiseringen och ghettokomplexbetongskyskrapsförstäderna, men hur underbart gammaldags och pittoreskt var ändå inte fortfarande det riktiga Bulgarien! Byarna längs vägarna med sina vemodigt enkla hus vittnade om en evig oberördhet av tidens växlingar och moden som var underbar. Det är alltid något oändligt sympatiskt och sunt med anspråkslöshet medan motsatsen bara är avskräckande och förargelseväckande och ställer bara till med problem.

Som vanligt bjöd Bulgarien även på kvalificerad musikalisk underhållning. En hel eftermiddag visades gamla TV-inspelningar av konserter med Stravinskij som dirigent, bland annat ett uppförande av "Eldfågeln" från 1965. Det förblir nog hans mest raffinerade orkesterverk, och det var helt trollbindande att följa med i hur han genomförde detta förunderliga och rikt kolorerade verk med sin arkitektoniska final med mycket små men mycket precisa handrörelser utan dirigentpinne alltigenom. Ändå - hur obetydlig och futtig är inte Stravinskij's extremt torra och renodlat tekniska mästerskap mot den varma emotionella melodirikedomen och skönhetsvärlden hos en Tjajkovskij?

Somliga kan inte tåla sentimental musik medan för mig musik aldrig är levande utan sentimentalitet, eller, som jag hellre skulle vilja kalla det, emotionalism. Det är det jag har ohjälpligt mot Bach: hans totala osentimentalitet i sin visserligen robusta och kvalificerade men dock ohjälpliga torka. Bara i vissa verk, som i "Mattheuspassionen" och många kantater, lyser något djupare känslolinhåll igenom den högt drivna absolut tekniska fulländningens mekaniska sterilitet.

Chopin och Tjajkovskij hör till motsatserna där melodin och känslolinnehållet är allt. Även samtliga andra romantiker från Beethoven till Sibelius beror helt av melodins känslomässighet och sångbarhet som musikens definitiva grundval, men just från Stravinskij och framåt sker en förödande återgång till mekaniskhetens steriliserande exakthet och torka, som berövar musiken dess skönhet och liv. Vad som då i stället pekar framåt i musiken under 1900-talet är musikernas örhängen, i viss mån filmmusiken och andra originella undantag som Gershwin, Nino Rota, Michel Legrand och Henry Mancini.

På kvällen firade vi Jevgenijs födelsedag, som fyllde 57 år i morgon. Vi var sju runt bordet, Diana och Jevgenij, Dianas syster Ludmila, jag och Reini den giftaslystna, och till sist kom även Lili med sin man med rakia. Det äts och dracks och festades och diskuterades. Amerikanerna intog Bagdads flygplats medan Iraks arméer mer och mer gav upp medan Saddam Hussein lekte Che Guevara och gick ut bland folket och låtsades solidaritet med dem som kanske en sista chans att synas offentligt. Han har gjort en dålig karriär som dålig skådespelare. Jevgenij var helt solidarisk med amerikanerna och menade, att liksom de hävdade att bara en död indian var en god indian var likaledes bara en död arab en god arab och bara en död zigenare en god zigenare. Han menade på fullt allvar, att liksom vissa organismer bara kunde betecknas som skadliga, såsom myggor, flugor och råttor, så kunde även araber och zigenare betecknas som skadliga organismer som borde utrotas. Det farliga i hans nästan nazistiska ståndpunkt är att han själv är jude, och hans pro-amerikanism hedrar inte amerikanerna.

En intressantare diskussion hade jag då med Lili om problemet med det amerikanska våldet, som exporterades över hela världen. Amerikas position var närmast att betecknas som självdestruktiv och masochistisk. Vi kom fram till, att anspråksfullhet alltid i sig måste leda till detta, medan anspråkslösheten alltid är konstruktiv.

Med Jevgenij och Lilis man kom vi dock till slut generellt överens om, att om Saddam Hussein var världens skurk nummer ett, så var president Bush nummer två och Putin nummer tre. Det rådde full enighet och ingen tvekan om saken.

(I nästa nummer: *Sverige ur bulgariskt perspektiv.*)

Den besynnerliga bombresan, del 1 : Inledning.

Det hände mycket på en gång. Fem dagar före min avresa smällde det av tre tågbomber i Madrid som skickade 200 oskyldiga passagerare ut i evigheten. Regeringen sade att det var den baskiska motståndsrörelsen ETA:s fel, men därvid misstog sig regeringen grundligt. ETA mördar inte oskyldiga urskiljningslöst utan väljer noga ut enskilda offer ur höga kretsar och varnar innan och tar på sig ansvaret efteråt. Den här gången var det marockanska Al Qaida, som tidigare mördat oskyldiga i Marocko, och regeringen förlorade valet, samma regering, som stöttat Bush och skickat spanska trupper till Irak. Hade inte tågbomberna fjärrutlösts med sådan precision och orsakat den värsta civila katastrofen i Europa efter det senaste världskriget för 59 år sedan hade regeringen inte förlorat valet. Den nya socialistiska regeringen lovade genast att hålla sitt vallöfte och återkalla alla spanska trupper från Irak.

Dessa omänskliga bombdåd utlöste krismöten och höjd beredskap överallt i Europa. Danmark, England och Polen stod högt på Al Qaidas hatlista över länder som hjälpt till i Bushkriget mot Irak. Även Milano stod högt på krislistan.

Kvällen före min avresa hade jag att bevista en frackhögtid. Jag hade behövt kvällen för de sista reseförberedelserna, festen skulle förstöra hela kvällen, jag var maximalt ovillig att gå och kände 100% för att utebli, men föranmälan för en månad sedan hade varit bindande. Det fanns ingen utväg.

Under frackfesten slog alla ens värsta farhågor in, och det hemskaste scenario som hade kunnat utspela sig slog mig med sin fullkomligt fasaväckande verklighet. Högtidsdräkt hade angivits men inte om det skulle vara svart eller vit väst. När jag kom in i högtidssalen visade det sig att samtliga hade svart väst utom jag som hade vit. Det var värre än ett bombnedslag.

Emellertid erbjöd kvällen med dess generösa utbud på både mousserande och vitt vin till skaldjurstillrik och fina fisken som varmrätt just den knuff i goda vänners lag som behövdes för att sparka ut mig på min resa. Jag hade natten kvar till att bli ordentligt packad

och lyckades till och med tömma alla slaskhinkar på morgonkvisten och sortera soporna innan det begav sig.

Vintern hade varit lång och svår, men meteorologerna hade avgivit vissa vårlöften med temperaturer uppåt 10 grader. Vädret var alltså inte helt ogynnsamt till en början ehuru snön låg kvar i Stockholm. Men mitt första tåg söderut erbjöd en utmaning av sällan skådat slag.

Dagen innan hade varit helt i otursföljelseernas tecken med både punktering på däcket (som jag inte hann åtgärda) och en plötsligt havererad sandal, en av resans viktigaste stödpunkter, som med nöd kunde limmas ihop. Samma otursföljelse drabbade tåget till Helsingborg, där alla toaletterna sade upp kontraktet till följd av en oförutsedd vattenläcka. Toaletterna var helautomatiska med magnetiska knappar för handsköljning, tvål och spolning, men om det inte fanns vatten fungerade ingenting, och toaletterna vägrade ens släppa in någon kund. Något liknande hade jag aldrig förr erfarit på någon av mina hundratals tågresor. Det gamla systemet med handreglar för dörren och klosettlucka rakt ner i spåret var det ändå något särskilt med genom sin totala drullesäkerhet.

Följaktligen blev det förseningar med nödstopp på vägen då det inte ens fanns pottor ombord. I Halmstad blev uppehållet extra långt då ingen kunde finna toaletten där på stationen. Efter alla dessa vedermödor var det skönt att få komma fram till Helsingborg och få lämna Sverige.

På tågrestaurangen i Köpenhamn satt folk mest och kvarkade. Deras ihållande hostningar genljöd präktigt med ordentlig bröstklång som kunnat överrösta hostande hästar. Tydligt hade Danmark drabbats hårt av diverse förkylningar. Andra satt direkt och snorade i maten utan att de kunde göra något åt det, medan serveringen verkade något dagen efter och inte kunde hålla reda på växelpengarna. Var det bombhotssvallvågorna från Spanien som ryckt marken undan fötterna på Danmark? Även Danmark hade en högerregering som hjälpt Bushmannen i Irak med krigsfartyg. Nyligen hade högerregeringen lovat stänga och avliva fristaten Christiania, vilket föranlett dessa rader av en diktare:

Ditt Christiania är i fara.
Blinda myndigheter och politiker
vill stänga EU:s enda fria zon
och skrota den med alla dess bohemer,
som dock äro människor med samma rätt att leva
som politiker och myndigheter.
Skillnaden är den att de ej har nån makt.
Då de valt fria liv i ekonomiskt oberoende
av stat, system, kommun och egoism-kapitalism
så måste de bli offer för allt det de gjort sig fria från:
kapitalistisk myndighet och politik.
Är det då rättvist?
Nej, det är den vanliga huliganismen
som blott lever på att vandra över lik
för egoistisk och opportunistisk strävans skull
legaliserad och förklädd i överhetens rätt
att köra över oskyldiga offer.
Aldrig att det leder till det minsta gott,
och deras egoistiska kortsiktiga opportunism
är nyckeln till historiens hemlighet
att mänsklighetens samhälle försämras oavlåtligt
i namn av dehumanisering och denaturalisering.

Kort sagt, Danmark skälvde.

Som tågkamrat ner till München hade jag turen att få en mycket sympatisk Kossovo-alban, som bott i Sverige som flyktning i tolv år och även i Göteborg men nu i Malmö. Han hade upplevt bomberna i verkligheten, då hans far bott i Bosnien. Det var ju där allting började fastän de alla, kroater, bosnier och slovener, hade trott och hoppats att den första krutdurken att explodera skulle ha varit Kossovo. I stället blev det den sista, medan alla de andra smällde av först.

Vi analyserade hela det jugoslaviska problemet och var överens om det mesta, främst om att Milosevic som 90% ansvarig var den huvudskyldige. Mysteriet som vi gick bet på (med troligen alla andra) var hur han som ansvarig ledande politiker hade kunnat vara så förstocket dum att han styrt hela Jugoslavien in i ett traumatiskt och självdestruktivt inbördeskrig till synes så tveklöst och avsiktligt. Hans första åtgärd i Kosovo efter Titos bortgång hade varit att avskeda alla regeringsanställda Kosovoalbaner och ersätta dem med inkompetenta serber. Hur kan man göra något så halsbrytande dumt som regeringsansvarig? Det kunde ju inte leda till annat än bråk av det mest uppsplitande tänkbara slag. Ändå tog det sju år innan Kosovoalbanerna sade ifrån efter att slovenerna, kroaterna och bosnierna redan hade avslutat sina revoltkrig.

Även detta ultramoderna tyska nattåg var helautomatiserat med den påföljd att ingenting fungerade. Det fanns inte ens någon servering. Man kunde inte ens spola på toaletterna, och felet kunde inte åtgärdas då allt var helautomatiskt. De hårda sitsarna för nattsittpassagerarna i andra klass var vandaliserade av passagerare som troligen blivit förbannade på dem för att de var så omänskligt obekväma. Alla sex sittplatserna i min kupé var fördärvade, och dörren gick inte att stänga. Så hypermodernt var tåget.

Annat blev det i München, när man äntligen fick stiga på ett äkta gammalt italienskt tåg, där klosetterna spolade ut sig rätt ut i skenorna, där man slapp bråka med obegriplig helautomatik överallt med magnetknappar som inte fungerade, och där det fanns en riktig italiensk restaurangvagn, där man kunde få sig resans första äkta cappuccino.

Ehuru snön låg kvar över Alperna var värme tydligt på väg, och det första jag fick göra i Verona var att ta av mig jacka och strumpor. Värmen var för överväldigande genast. Det var bara att tacka och ta emot.

(Det blev mycket diskussioner om Islam under resans gång....)

Bröllopsresan, del 16: Achilles bordssamtal.

Det drog ihop sig till avsked. Verona hade bara avskedsföreställningar att bjuda på. Fredagslunchen med Alberto var avsedd att äga rum hemma hos honom med hustrun och dottern, men dottern arbetade, och just denna dag beslöt sig hustrun Mara för att bege sig till kyrkogården, så Alberto och jag fick klara oss på egen hand. Men vi hade en mycket god lunch tillsammans med *Gnocchi alle Spagnole* och *polenta* på restaurang "De två pelarna" där vi dock bara kunde hitta en sådan. Vi pratade mest om bergsbestigning apropå Göran Kropps plötsliga och tragiska frånfälle bara 35 år gammal. Den senaste flugan bland bergsbestigare är att ge sig på glaciärerna vid Eldslandet omkring Maghellans sund, där det hela tiden blåser 50 meter i sekunden, som om detta skulle bereda dem ett extra nöje.

Under kvällen med doktor Marisa och Cristina råkade vi stöta ihop med Mara och Sara på bron, Albertos hustru och dotter, så att jag åtminstone fick se dem. Doktor Marisa var överarbetad och överutnyttjad som god läkare som vanligt, och hennes största problem är att hon aldrig kan säga nej.

Paolo med familj bjöd på tårta och vin senare under kvällen, varunder visades fotona från bröllopet. Två med mig var riktigt lyckade, det ena med brud och brudgum, det andra med brudens tre bröder. Jag hade med mig diapositiv från sommarens Ladakhresa, men apparat fattades.

Under söndagen for vi ut till Lago di Garda. Dagen var riktigt vacker och idealisk, men det var bara Ida som ville dit. Achille kunde inte se Lago di Garda utan att känna djup smärta inför dess förvandling under de senaste 50 åren från paradiset till turistnöjesfält. Här har jag samlat något av hans centrala besvikelser över samhällets utveckling under sina 50 år som lärare:

"Samhället vilar på fyra grundpelare. Det är familjen, skolan, politiken och religionen. Endast om alla fyra pelarna håller kan samhället kallas stabilt och kan det överleva och även utvecklas positivt. I nästan hela det västerländska samhället har alla fyra pelarna falerat och svikit människorna.

För det första splittrades familjen genom kvinnoemancipationen. Kvinnorna skulle tvingas ut i förvärvslivet vare sig de ville det eller ej. Deras likställighet med männen skulle genomföras praktiskt till varje pris. Men kvinnorna är inte som männen. De är skapta på ett

annat sätt och för en annan sorts liv, och deras absolut viktigaste uppgift, som de mest av allt är skapta för, är moderskapet. Om de inte kan ta hand om sina egna barn är deras viktigaste livsuppgift berövad dem, och de är reducerade i sin kapacitet. Samhällets utveckling gick därhän, att kvinnorna skulle arbeta lika mycket som männen, med den påföljd att barnen rycktes hemifrån och placerades på dagis vid så tidig ålder som möjligt för att där tillbringa hela dagen bland främlingar och stök och utan mamma tills de hämtades ut igen till kvällen, då de efter middagen placerades framför TV-n eller datorspel eller andra hjärntvåtningsapparater. Därmed tillintetgjordes hela familjekonceptet, som skrotades och tilläts rinna ut i sanden utan ersättning. Barnen tvingades växa upp utan hem, utan stabilitet i tillvaron och utan trygghet. Följaktligen har vi idag en skenande ungdomsbrottslighet och en diskotek- och ravekultur som bara är nedbrytande och resulterar i missbruk av alkohol, tabletter och droger.

Samtidigt svek skolan. Det gamla skolsystemet och -konceptet bröts systematiskt ner, kraven på studenterna nivellerades till bara det nödvändigaste medan alla verkligt utbildande ämnen, som historia och religion, nästan fullständigt skrotades. Skolan blev ett nödvändigt ont för jakten på betyg, och om man bara fick papper på att ha klarat en examen spelade de verkliga kunskaperna ingen roll. Den arbetsamme studenten som drevs av sin vetgirighet till att sitta uppe om nätterna för ren kunskaps och andlig odlings skull försvann och ersattes av streber-roboten, som struntade i om han fick sina läxor gjorda av andra eller om han fuskade, bara han fick papper på att ha passerat den examen som kunde ge honom jobb, stipendium eller ej återbetalningspliktiga studielån. Därigenom fostrade samhället sina elever till att konstituera ett fusksamhälle, där allt egentligen bara handlade om provisorium och fusk. All stabilitet och vederhäftighet försvann.

Det var politikerna som genomdrev detta, och därigenom svek de samhället och människorna. En enklare skola med mindre utgreningar skulle bli lättare för politikerna att kontrollera, trodde de, och med samma målsättning uppmuntrade de även de massmediala hjärntvåtningssystemen genom TV, skräptidningar och annan skräpkultur. Att de i stället fick accelererande problem med kriminalitet och ungdomsbrottslighet var ett problem som de överlämnade åt framtiden, ett uttryck för en mentalitet som alltid gjort alla däri deltagande politiker till samhällets värsta brottslingar, då det är ett svek mot det ansvar som de är till för att förvalta.

I allt detta försvann religionen. Den ansågs onödig och rationaliserades bort som ovidkommande barnsligt trams, men däri berövades människan den andliga dimensionen av livet, som är exakt lika viktig som den materiella. Människan kan inte leva av bröd allenast. Förtrycker man religionen kränker man därmed människans själ, som är det sista som får kränkas. Och när den kränks hämnar det sig alltid. Vi har idag alla dessa skumma och ofta kriminella sekter, vanligen amerikanska svindlarsekter, som folk låter sig uppslukas av då staten och den sekulära kyrkan berövat dem möjligheten till själslig förkovran och gjort dem besvikna. Andra söker sig till satanistiska rörelser av ren rebellust mot det samhälle som lurat dem, eller till kriminella rörelser. Andra finner sitt religiösa alternativ i droger då samhället stängt dörrarna för dem till all vettig religiös själströst."

Utan att vara det minsta bitter var han dock fullständigt nykter och realistisk i sin desillusion som lärare över det samhälle som han tagit aktiv del i under hela sitt liv.

Ändå har Italien betydligt mera kvar av religiösa traditioner och skolastisk lärdom, familjesammanhållning och kultur än exempelvis Sverige och Amerika, där de fyra grundpelarna nästan helt likviderats och försvunnit.

(Avslutning i nästa nummer.)

Länstolsresan, del 5 : Triumf i Auli.

Allt vad man behöver för att trivas väl på ett ställe är ett gott värdskap. Om bara värden och miljön är god är man genast i paradiset, och det enda återstående problemet blir att nödgas lämna det.

Vi for upp till Auli tidigt i gryningen. Den första turen skulle ha gått 8.15 men gick 8.50. När jag först kom till Joshimath för nästan nio år sedan gav det intryck av att vara den extremaste utkanten av civilisationen, ett indiskt Klondyke bortom tid och rum, ett primitivt plåtskjulssamhälle, där nästan bara vägarbetare bodde för tillfället. Sedan dess hade mycket

hämt. Mitt hotell då hade varit det enda synliga i staden, och ett genomblåst rum med trasiga fönster hade jag till nöds fått för 70 rupier. Samma hotell hade sedan dess utvidgats med en extra våning, och priserna låg nu på 600-700-rupiersnivån. Nu fanns det goda hotell överallt i Joshimath. Då hade linbanan för det mesta varit stängd och gått kanske 1 à 2 gånger om dagen. Nu gick den varje halvtimme, och kabinen kunde vara fullproppad. Vi åkte upp 12 personer, och två av dem var från Australien, han från Fiji, den första Fijier jag någonsin träffat.

Vi hade sedan gott sällskap av varandra hela dagen. De hade gjort den stora rundan till Ganges källor, Yamunotri, Gangotri, Kedarnath och Badrinath. De hade tyckt bäst om Kedarnath för dess vildhet och hunnit dit precis till stängningsceremonierna för säsongen med massor av guld, rökelse och myrra, danser och håll-i-gång hela dagen till skrånande hinduistiskt oväsen medan snön föll och gjorde slut på pilgrimssäsongen.

Jag gick traditionsenligt vidare upp mot toppen genom skogen och över hedarna till klippformationerna högst upp. Jag slogs av att snön börjat tidigt i år. Det var bara 30 oktober, och snön låg redan över hedarna. Förra gången för tre år sedan, när jag var här med Jantine och Mick, hade det varit helt snöfritt, om dock gången före det jag fått vandra över snöfält med metertjockt lager, men det hade varit redan i november. Men det mest märkvärdiga var, att för varje gång jag kommit till Joshimath, (detta var den sjätte,) hade vädret varit bättre. Första gången var det storm och blåst, andra gången regnade det, tredje gången var det snö, fjärde gången kom jag första gången upp till Auli, och förra gången hade ovädret börjat så snart vi kommit ner. Inget oväder den här gången.

Att gå upp till toppen visade sig emellertid vara tungt för en otränad 52-åring. En bit från toppen måste jag stanna och vila på en sten, och sedan fick jag vidtaga tricket "synkroniserad exakt andningsrytmik i takt med kroppens rörelser". Det hade jag inte behövt i Dharamsala, men här gick det inte utan.

Emellertid var allting idealiskt, och toppen på kanske 3300 meter nåddes i triumf. Först på vägen ner började högra knät strejka. Inga örnar uppvaktade mig den här gången som förra gången om jag dock såg två på avstånd.

Med svårighet kom jag tillbaka ner till Auli med obrukbart högerknä där mitt australiensiska par väntade. Jag intog en välgörande tomatsoppa medan min hjärtlige Fijikamrat utgöt sig över det indiska teets välsignelser. "Detta *chai* är som en hel måltid, det både mättar och släcker törsten samtidigt, och man kan stå sig länge på det. Det är en gudadryck." Jag kunde inte instämma mera fullständigt.

Vi hade sällskap ner igen i linbanan, och kabinen var överfull och hade fler än den maximala lasten på 25 personer, så det var nätt och jämnt vi rymdes stående. En annan variant på länstolstemat: alla måste stå.

Solen gassade i överväldigande generositet och det var bara att njuta, men dess värme och ljus var förrädiskt. Så snart den försvann bakom bergen efter klockan fem kom kylan krypande och överföll en bakifrån, och då gällde det att klä på sig snabbt. Frös gjorde man ändå.

Uppe vid Auli hade det varit 10 grader även i dagsljus. Min rumstemperatur på morgonen klockan åtta var 14. Det var alltid minusgrader på nätterna. Men dagarna var helt njutbara som vid idealisk nordisk sommar.

Vid mina tidigare besök i Joshimath hade jag alltid fått panik av det överväldigande dramatiska landskapet med dess upptornande knivskarpa himmelsberg (med Indiens högsta berg Nanda Devi i centrum) som förlorade sig ner i en dal utan botten - från Joshimath såg man inte var avgrunden slutade. Joshimath kallas "gudarnas dal", och från detta distrikt härstammar hela den ursprungliga indiska mytologin med gudarna Rudra, Indra, Nanda och Karna gradvis ersatta av Brahma, Vishnu och Shiva, och visst är detta bergslandskap fullständigt hisnande i sin gudomligt överväldigande dramatiska skönhet och prakt. Men för första gången kunde jag ta det lugnt här och känna frid, åtminstone delvis på grund av att jag för första gången hade riktigt gynnsamt väder.

Det fanns Internet i Joshimath. Problemet var att det inte fungerade. Det fanns två anläggningar. Den ena låg precis vid linbanan, den mest strategiska av alla placeringar, men av någon anledning var den stängd och nerlagd. Den andra hade fungerat. När jag först besökte den sade direktören som i Rishikesh: "Den fungerade igår." När jag kom tillbaka följande dag var det stängt och låst hela dagen fram till kvällen. Då öppnade den precis lagom till det stora strömavbrottet.

Det var mitt första strömavbrott i Himalaya denna gång, och jag hade förundrat mig tills nu att det inte inträffat något tidigare. Emellertid inträffade detta just lagom till skymningen när hela staden behövde tända sina lampor. Det kunde inte ha inträffat lägligare. Och det blev långvarigt. När jag till slut vågade det yttersta riskprovet att gå på toaletten (i skrubben med hålet i golvet) utan något ljus kom strömmen tillbaka precis när jag lyckats färdigt. Det var som för en blind att plötsligt återfå synen.

Och då började hela Joshimath genast festa. Alla restauranger och syltor fylldes genast. Till nöds kunde jag få plats längst in i en skrubb i ett kyffe av tredje klassen där det fortfarande låg tömda flaskor kvar på golvet, som innehållit indisk sprit, som man fick det tacksamma nöjet att få sitta och trampa i. Men kvällens soppa med parantha och curd höjde en högt över alla dagens förtretligheter och lät en bara behålla alla de fulla vinsterna av dagen helt intakta.

(forts. i nästa nummer.)

Lyckliga möten i Ladakh, del 18 : Vägen till Manali.

Naturligtvis var det med en utomordentlig saknad man lämnade Leh, huvudstaden för det enda land i världen (utom Bhutan) där den tibetanska buddhismen lämnats helt i fred som suveränt dominerande religion till enbart godo för hela landet och för alla som gästade det. Dock är ju buddhismen snarare en praktiskt inriktad livsfilosofi med betoning på sunt förnuft än en religion.

Klockan tre på morgonen gällde det att vakna, ta sig upp ur sängen och vandra i mörkret med allt bagage till busstationen. Vädret var stjärnklart, och ficklampan fungerade, så det var inga problem. Det var den 15 augusti, de båda företagsgiganterna Napoleons och Walter Scotts födelsedag.

Bussen startade klockan 4, och ombord förekom nio andra västerlänningar utom jag, fyra israeler och fyra nederländare samt en polack, som kunde mycket dåligt engelska. Tre av nederländarna var en flandrisk familj på en mor med sina båda döttrar, som reste i Indien för första gången. De var mycket rara och behagliga alla tre. Bredvid mig satt den fjärde nederländaren, en ung holländare som gjort Vypassanakursen i Choglamsar tillsammans med en av israeliskorna, en charmerande ung dam som hette Jael och talade god engelska. Dessa två blev mina bästa vänner under resan. De tre andra israelerna levde helt för sig själva och reste till Manali främst för sina intressen i hippeliv och hasch.

I gryningen nådde vi Upshi, där det första uppehållet gjordes för en kopp te. Därefter började äventyret. Men vi hade tur. Genom att vädret var strålade vackert var det även varmt, så man frös inte ens upp vid det högsta passet på 5360 meter. Sedan bar det ner mot Pang för ett längre lunchuppehåll. Därefter visade sig mina farhågor beträffande vägens tillstånd efter regnet ha varit befogade. En bro över floden var borta, och en stor skylt sade "Road Closed", men bussen körde helt sonika genom floden.

Liknande incidenter utspelade sig hela vägen. På sådana här svåra vägar, liksom också på vägen Srinagar-Leh över Kargil, kör alltid två bussar samtidigt, så att de skall kunna hålla tillsammans och den ena hjälpa den andra om något händer. När vi hade förlorat den andra bussen långt efter oss vände vi plötsligt tillbaka för att se vad som hade hänt. Det visade sig att den andra fått punktering men att denna nu var fixad.

Vid ett annat tillfälle lossnade ett bagage från taket, men lyckligtvis upptäcktes det genast.

Genom svindlande ökenraviner tog vi oss upp till det andra passet Lachlung La på 5060 meter, varpå ökenvägen ledde oss uppströms mot Sarchu med dess monumentala omgivningar. Hela denna floddal är som en annan sorts Monument Valley i Arizona med den skillnaden att man ser de monumentala klippformationerna från ovan i stället för underifrån. Sarchu., som ligger precis halvvägs, nåddes i god tid före klockan fyra. Efter te fortsatte vi mot Keylong, men här var vägen i ett miserabelt skick, ofta obefintlig, ofta översvämmad, ofta bortspolad, ofta fick konduktören gå ut och rulla bort stora stenar som rasat ner mitt på vägen, men ingenting kunde stoppa oss. Precis när det blev mörkt nådde vi fram till Darcha efter 16 timmars resa och 340 kilometer. Där stannade vi för natten. Konduktören berättade, att på grund av firandet av Indiens 55:e självständighetsdag var

allting fullt i Keylong, så vi kunde inte övernatta där utan stannade därför i stället i Darcha fyra mil tidigare.

Darcha är ett mycket vackert ställe, och härifrån utgår karavanvägen norrut till Zanskar och Padum. Det tar 21 dagar hela vägen till Lamayuru, vilket är den största och mest klassiska trekken i Ladakh.

Vårt övernattningsställe blev ett väldigt plåtskjul med sängarna längs med väggarna och restaurang i mitten vid utgången. En säng med täcke och kudde för natten kostade 30 rupier (6 kronor) vilket var väl värt sitt pris för de fem timmar man fick sova tills man väcktes klockan tre.

Vi kom dock iväg först klockan fyra och fick då fortsätta sova på bussen. Vid soluppgången nåddes Khoksar, den sista byn före Rothangpasset, där vi kunde inta en blygsam frukost på te med parantha, ett slags tunnpannkaka i en skiva utan ägg. Sedan följde Rothanguppstigningen.

Rothangpasset är kanske det högsta i Indien om man beräknar uppstigningshöjden på båda sidor. Passet är nästan 4000 meter, varför uppstigningen på ömse sidor är mer än 2000 meter. Mellan de högre passen på vägen sänkte vi oss aldrig djupare än 4500 meter, varför 5000-meterspassen var småpotatis, men uppstigningen till Rothang och nerstigningen på andra sidan omfattande 25 km serpentinvägar (50 tillsammans) är ett helt företag, i synnerhet som trafiken är svår längs den enfiliga vägen.

Till all lycka förblev oss dock vädret troget. Solen strålade klar hela vägen även över Manali, så man kunde se allt. Förra gången såg man praktiskt taget ingenting från Leh till Manali på grund av dåligt väder.

Emellertid var vi ganska trötta när vi kom fram först klockan 11.20 efter sju och en halv timmar och endast 10 mil - man klarar Göteborg-Stockholm på kortare tid även i buss. Våra avsked av varandra blev ganska knapphändiga. De tre israelerna for genast till sin hippiekoloni, den flamländska familjen hade mycket bagage att få ner från taket, och polacken med Jael och Schaich (han hette faktiskt någonting sådant) skulle vila upp sig utanför staden, medan jag genast skaffade en bussbiljett till Dharamsala. Inget hotell propsade den här gången på att jag skulle ta in hos dem för att vila och duscha under eftermiddagen, så jag slapp den utgiften. I stället tog jag in på ett tibetanskt matställe för en lång och lugn lunch i skuggan utan någon förödande skvalmusik som störde.

(I nästa nummer: Banketten i Dharamsala.)

Kalender, maj 2004

två uraktlåtanden från förra månaden:

3 april   Göran Michanek 80 år.
12   Lars Georg Berg 60 år.

maj

1   Antonin Dvoraks 100-årsminne.
      Batman (Läderlappen) fyller 65 år.
2   Katarina II den Stora av Ryssland fyller 275 år.
      Bing Crosby 100 år.
4   Audrey Hepburn skulle ha fyllt 75 år.
      Rolls-Royce 100 år.
5   Roger Rees 60 år ('Nicholas Nickleby')
6   Harry Martinson 100 år.
11   Salvador Dali 100 år.
12   Burt Bacharach 75 år.
16   'Oscar'-utmärkelsen fyller 75 år.
18   200 år sedan Napoleon blev kejsare till Beethovens utomordentliga förtvivlan.
21   Kyrkogården 'Père Lachaise' i Paris fyller 200 år.
22   Charles Aznavour 80 år.
25   Ian McKellen ('Gandalf') 65 år.
26   George Formby 100 år.

Min första kärlek

(i anslutning till Aurelio Lanciais efterlämnade anteckningar)

Min familj hade egentligen sin enda riktiga storhetstid innan jag var fyra år gammal i det fjärran Argentina, där min far Aurelio fått tjänst som blivande chef för Finland-Sydamerikalinjens kontor i Buenos Aires. Vi hade egen villa med stor trädgård och swimming-pool med bastu, egen trädgårdsmästare och andra tjänare. Jag var ett år gammal när vi kom dit och sköttes då av en svensk barnjungfru, som inte alls levde upp till familjens och mina krav. Mina befriare bland de äldre i familjen gjorde sig enhälligt av med henne, men då uppstod problemet att skaffa en ny. Det var inte lätt. Min mor annonserade i veckor utan att ens få något svar. Under tiden måste min mor sköta alla hennes sysslor inklusive köpa mat och grönsaker, vilket inte alls passade sig för en Señora i hennes ställning. Hennes grönsakshandlare påtalade detta för henne, varvid hon förklarade att hon nog försökt men inte funnit någon. "Lämna det åt oss," sade grönsakshandlaren och sammankallade sina släktingar för en konferens.

De kom hela släkten ut till vår villa för att organisera det hela och resonera genom förhållandena och villkoren, en samling tämligen tilltagna argentinska praktexemplar, och när allt var klart bad de att få låna telefonen. Grönsakshandlaren ringde upp någon och sade: "Maria, du kan komma."

Hon kom följande dag. Hon hade egentligen redan en annan tjänst, men den var dåligt betald, och dessutom fick hon inte sin lön, då hennes arbetsgivare utnyttjade henne för att hålla henne kvar. Detta kunde han göra då hon var indian. Hon var glad åt att i stället få tjäna hos en anständig familj som behandlade henne som en människa och dessutom snart enhälligt älskade henne. Hon var nämligen inte bara duktig och pålitlig utan dessutom vacker.

Hon blev mitt livs första kärlek. Vi älskade henne alla, men då hon som barnsköterska kom på intimast fot med mig blev jag den som mest kom att uppskatta henne. Hon var en klassisk indiansk skönhet som är omöjlig att beskriva då den var så extremt karakteristisk. Ännu idag kan jag se hennes vackra sneda nästan svarvat utmejslade ögon framför mig. Hon liknade faktiskt en aning Sofia Loren men var spensligare och naturligtvis mera indiansk.

Hon var så vacker, att min mor ville skulptera ett porträtt av henne. Min mor hade utbildat sig till skulptris under ett år i Atheneum i Helsingfors 1939 före kriget, som sedan bryskt avbröt hennes bana för att i stället få henne att göra framgångsrik karriär som flerbarnsmor, då hon råkade träffa Finlands enda italienska ungar, som i egenskap av italiensk medborgare var befriad från krigstjänst annat än som brovakt. Men hennes upptagenhet som fyrabarnsmor från 1943 framåt innebar att hon inte alls kunde fortsätta arbeta som skulptris.

Hennes chans kom i Argentina. En väninna där, Irene Bravo, egentligen ukrainska men uppvuxen i Pittsburgh, Pennsylvania, fann åt henne landets originellaste konstnär som lärare, som hette Esdras Gianella. I motsats till alla andra argentinska konstnärer hade han inte bara apat efter europeiska förebilder utan i stället använt sitt Parisstipendium till att resa runt även i Italien och Spanien och bara ägnat sig åt realistisk återgivning. Hans dröm var att starta en argentinsk nationalkonst som tog fram det specifikt argentinska helst uppe i de mest särpräglade provinserna Jujuy och Salta nära Bolivia, vilket han efter vår tid även lyckades göra. Men han blev en utmärkt lärare åt min mor, som tack vare honom äntligen kunde vidareutveckla sig som konstnär.

När Marias bröder och släktingar fick höra att hon ville göra ett porträtt av Maria skrattade de bara och ruskade på sina huvuden. "Sådant gör man bara av presidentens fru," sade de. Hon fick alltså inte deras tillåtelse. Alltså beslöt hon och Maria att gemensamt göra det i smyg. Min mors första riktiga porträttsskulptur i gips kom alltså till på underjordisk väg. Men när det väl var färdigt fick bröderna komma och inspektera det.

Detta skedde under stora dramatiska åtbörder. De synade det rigoröst från alla tänkbara vinklar och avstånd. Slutligen kom de fram till att de inte kunde ha någonting att invända. Porträttet var ju ett faktum.

Mera nervös var min mor inför sin lärare Gianellas granskning. Han kunde ju sin sak. Med mindre dramatiska åtbörder men desto noggrannare inspekterade han porträttet och kom fram till att det nog hade sina fel. Dock levde det, och det var huvudsaken. Lättad andades min mor ut och kunde fortsätta skulptera.

Hon kom sedan att göra många porträtt, och en del ratades av henne själv, i synnerhet till min stora sorg, bland annat en en meter hög helfigur av min äldsta bror Marcus och ett porträtt av Boris Pasternak, som hon gjort efter bilder och urklipp. Men Mariaporträttet finns kvar. Det intog alltid en hedersplats i alla våra olika hem och gör det än idag, något större än naturlig storlek, med hårflätan glidande över axeln ner mot halsen, i hela sin helt naturliga och karakteristiska självhärlighet. Det var något självklart med Marias skönhet, och just den självklarheten lyser igenom och besjälar min mors första porträttskulptur, inkörsporten till hela hennes senare mycket omfattande och variationsrika produktion. Och för mig framstår detta hennes första stora porträtt som alltjämt hennes främsta, ty jag var ju den som älskade Maria, och hon var mitt livs första kärlek, även om hon själv mest kallade mig "*Bandito*".

När vi lämnade Argentina ville hon följa med oss, men det gick tyvärr inte. I och med att min far fick avsked var vår familjs enda storhetstid slut, och i Göteborg kunde vi inte ha en särskilt anställd barnjungfru eller något hembiträde. Där måste min mor få göra allt i hushållet själv, och det var med enhälligt brustna hjärtan vi måste skiljas från Maria. Hon hade en fästman, som hon dock gärna låtit vänta om hon fick komma till Sverige, men nu blev hon i stället gift med honom. Min far uppsökte henne när han återvände till Argentina i affärer tre år senare, då han kunde fotografera henne som moder. Men de bilderna är den sista kontakt vi någonsin hade med vår oförglömligt vackra och avhållna indianska husjungfru Maria.

Göteborg den 17 april 2004.